

Фріс П.Л., ПЮІ ЛДУВС

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРОТБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

«– Вам нужно мертвых душ? – спросил Собакевич.

– Да, – отвечал Чичиков и опять смягчил выражение, прибавивши: – несуществующих.

– Найдутся, почему не быть... – сказал Собакевич»

Н.В.Гоголь. Мертвые души

«Несовершенная политика наносит ущерб тем, кто ее проводит, как, впрочем, и тем, от чьего имени они действуют...»

Маргарэт Тэтчер Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира.

Автор посвятил статью чрезвычайно важному аспекту политики Украинского государства в сфере борьбы с преступностью – информационному обеспечению. В контексте этого вопроса раскрывается содержание новелл действующего законодательства и собственных предложений, которые преследуют ту же цель.

The author devoted an article extraordinarily to the important aspect of policy of the Ukrainian state in the field of fight with criminality – to the informative providing. The maintenance of short stories of active law and own suggestions, which pursue the same aim, opens up in context of this question.

Активізація боротьби зі злочинністю, яка, без сумніву, є чи не найбільшим злом, що загрожує нашому суспільству, потребує науково обґрунтованої стратегії і тактики. Останні ж, у свою чергу, повинні знаходитись у руслі загальної політики держави у сфері боротьби зі злочинністю і реалізовуватись через галузеві напрями: кримінально-правову, кримінально-процесуальну, кримінально-виконавчу та кримінологічну політику. Політика у сфері боротьби зі злочинністю, як і будь-яка інша політика, повинні розроблятись і реалізовуватись на основі об'єктивної інформації стосовно процесів та явищ, які перебувають у сфері її інтересів. Для цього виду правової політики в обсяг такої інформації входять, у першу чергу, відомості, які кримінологи звично визначають як показники злочинності – її динаміка, структура, коефіцієнт, результативність профілактичних заходів та т. ін. Однак навіть поверхневий погляд на існуючу ситуацію дає підстави для наступних висновків:

1. Офіційні показники злочинності, які подаються відповідними органами, не відповідають реальному стану речей.

2. Реальний стан злочинності в країні характеризується негативними тенденціями, пов'язаними із зростанням як кількісних, так і якісних показників.

3. Більш ніж 18-річний досвід будівництва незалежної Української держави свідчить лише про декларативність заяв про наміри бороть-

би зі злочинністю, які не мають під собою відповідної наукової бази, оскільки політичні рішення щодо реалізації реальної боротьби зі злочинністю повністю ігнорують дослідження науковців, що вивчають цю проблематику.

Отже перше. Ще у 30-ті роки минулого століття, І. Ільф та Є. Петров зазначали: «Статистика знає все!». Можливо, що для їх часу таке твердження було справедливим (хоча реальний стан речей у 30-ті роки дає підстави для глибокого сумніву). Цей вислів видатних сатириків, на жаль, актуальний у сучасній Україні: сьогодні довіряти статистичним даним, особливо в сфері показників злочинності, є безперспективною справою. Чому? Відповідь проста – в основі нашої статистичної звітності лежить відверта брехня! Думаю, що ніхто не буде цьому заперечувати. Знизу до верху статистична звітність пронизана брехнею. Дозволю висловити думку, що саме статистична брехня була чи не визначальною підставою краху радянської системи.

У чому ж причина? Над кожним начальником – від найменшого до самого великого – висить «дамоклів меч» звітності, який вимагає дотримання правила – кожен наступний рік має бути кращим за попередній. Ми, на жаль, звикли до цього з часів СРСР і продовжуємо цю лінію сьогодні, – кожен наступний рік має дати кращі показники у сфері боротьби зі злочинністю, ніж попередній. Тільки на підставі цього оцінюється робота наших органів кримінальної юстиції. Борони Боже, щоб показник був гіршим – «оргвисновки» будуть невідворотні. А хто ж хоче себе підставляти? Починаючи від дільничного інспектора і закінчуючи керівниками найвищих ланок – всі зацікавлені в демонстрації успіхів у роботі. А хто страждає? У першу чергу суспільство у цілому, оскільки робота залишається лише на папері, а реальний стан речей погіршується з кожним роком. Всім чудово відомі приписки у звітності по боротьбі зі злочинністю – практика приписки розкриття злочинів особам, яких реально не вчиняли, укриття злочинів від реєстрації, відмова у порушенні кримінальних справ «за відсутністю складу злочину», у той час, як у фактичних складах містилися не один, а кілька складів, тощо. У мене часто виникає питання: ну як наші працівники карного розшуку (уточнюю – кримінальної міліції для тих, хто захоче мене звинуватити у некомпетентності), здатні розкривати до ХХХ відсотків крадіжок, коли у їх колег за кордоном цей показник набагато нижчий, незважаючи на більш високий рівень і підготовки працівників і матеріально-ресурсного забезпечення їх діяльності ?!..

Спадає на думку кінець 80-х років ХХ ст., коли горбачовська «політика гласності» набирала обертів, і управлінці на статистику перестали особливо зважати. І чесна статистика одразу «поповзла» вгору і, безумовно, стала відбивати фактичний стан речей. Згадую, що чи-то за 1987 чи то за 1988 рік показник лише злочинності неповнолітніх по СРСР збільшився приблизно на 30 %! У ЗМІ почали галасувати про «вибух злочинності серед неповнолітніх». Звичайно, що злочин-

ність тоді зросла, але не на 30 %. Просто народу показали її реальний рівень, бо ж правоохоронців перестали «бити» за зростання показників.

Минув час, прийшло XXI сторіччя, Україна – незалежна і... все повернулось «на круги своя» – знов ми розкриваємо чи не 100 % злочинів, знову щорічно фіксуємо зниження рівня злочинності та т. ін. Якщо взагалі трансформувати цю (офіційно визнану) тенденцію до нібито «зниження» злочинності, то ми повинні би давно спостерігати динаміку злочинності зі знаком «мінус».

Друге. Реальний стан злочинності в Україні свідчить про наявність тривожної тенденції до постійного зростання злочинності. Причому проходить погіршення не тільки кількісних, але і якісних її показників (незважаючи на офіційні реляції про успіхи (!) у боротьбі з нею). На жаль, в Україні не набула поширення практика перевірки офіційної статистики за допомогою альтернативних джерел (шляхом опитування громадян з питання: «Чи не ставали вони потерпілими від злочинів?», з'ясування громадської думки та т. ін.). Переконали, що відмінності були би шокуючими.

І ще одна сторона медалі. Навіть розкриті злочини часто-густо не мають судового вирішення. Вражаючі факти з цього приводу стосовно винесення вироків по порушеним кримінальним справам про контрабанду навів Президент України у своєму виступі на засіданні РНБО України 31 жовтня 2008 року [1]. А це лише один зі злочинів, передбачених чинним КК України. Звичайно, що і латентність, і судова перспектива по різним видам злочинів суттєво різняться, але загальні тенденції лякають.

Третє. Фактично у нашій країні мало що зроблено для реалізації найперспективнішого напрямку боротьби зі злочинністю – її профілактики. Не говорячи про те, що Верховна Рада України за 17 років не змогла прийняти Закон «Про профілактику злочинів», фактично не виконуються Комплексні програми профілактики злочинності, які приймалися на загальнодержавному рівні.

Підтвердженням цього є рішення Колегії Рахункової палати України від 24.05.2006 року, яка розглянула виконання Комплексної програми профілактики злочинності на 2001–2005 роки та констатувала, що лише 30 відсотків органів, які були задіяні для її реалізації, розробили власні програми, на регіональному рівні цей відсоток дорівнював 50 %. Але питання не обмежується (та і не стільки у площині!) виконанням програми, скільки у її якості. У більшості пунктів вона нагадує славнозвісні заклики ЦК КПРС до чергової річниці революції – вони неконкретні, голослівні, позбавлені реального змістовного навантаження. Голова Рахункової палати зазначав, що прорахунки та відсутність глибокого аналізу криміногенної та соціально-економічної ситуації в державі на стадії розробки Комплексної програми перетворили її з загальнодержавної, спрямованої на запровадження взаємоузгодженої, комплексної системи заходів ефективного вирішення за-

гальнодержавних проблем у сфері профілактики злочинності, у план відомчої роботи органів виконавчої влади з виконання поточних функціональних питань [2].

За роки незалежності ми не тільки не підняли роботу по профілактиці злочинів до рівня сучасних вимог, а й взагалі розтратили ті навички, що накопичили у до 90-х років ХХ століття.

У цьому зв'язку характерним є відкритий лист Президенту В.А. Ющенко від Комітету Верховної Ради України по боротьбі з організованою злочинністю і корупцією, у якому, зокрема зазначається: «... проголошене гасло про бандитів, що мають сидіти в тюрмах, залишається нереалізованим... Бюрократизм в органах державної влади, масове звільнення працівників під кожного новопризначеного керівника, відсутність захисту та гарантій стабільної роботи державних службовців і правоохоронців призвели до повного паралічу державного механізму впливу та контролю. Ваші яскраві виступи на нарадах різного рівня мають вплив, поки ці наради не завершилися» [3].

Кримінологічна політика повинна розроблятися у решті-решт на підставі відповідного «Закону про профілактику». Його неприйняття Верховною Радою свідчить, що проблема запобігання злочинності та боротьби з нею залишається картою у політичній боротьбі, і жодним чином не є метою реальної діяльності.

Лише у 2008 році зроблено перший крок у напрямку реалізації в нашій країні дійсно науково обґрунтованої, виваженої політики у сфері боротьби зі злочинністю. Мається на увазі «Концепція реформування кримінальної юстиції України», яка була схвалена рішенням РНБОУ від 15 лютого 2008 року та введена в дію Указом Президента України № 311/2008 від 08 квітня 2008 року.

Концепція окреслила основні напрями реформування кримінальної юстиції в Україні, перегляду конструкції її органів, підвищення ефективності законодавства та його реалізації в сфері кримінальної юстиції.

В першу чергу звертає увагу і заслуговує підтримки відмова від терміну «правоохоронні органи». Від цього терміну так і «тягне» підвалами 30–40-х років, – одразу згадуються вислови: «Органи не помиляються!», «Органи знають усе!». У ті часи саме «органи» вирішували питання кримінальної відповідальності, а те, що вони були чи «правоохоронними» чи «лівоохоронними», залежало лише від того, з яким ухилом від генеральної лінії КППС у той час йшла боротьба, а якщо говорити простою мовою – під яким гаслом знищувались чергові мільйони людей.

У демократичній же державі, на визнання якою ми претендуємо, питання відповідальності вирішують не «органи». І тому зміну застарілої термінології, яка давно мала піти в історію, на таку, що відповідає вимогам сучасного стану розвитку держави, яка позиціонується як демократична і європейська, вважаю надзвичайно знаковим явищем.

Привертає увагу яскраво виражений демократичний напрям усієї зазначеної вище реформи. Це і запровадження суду присяжних (до речі, цікаво, як це ми не виконуємо Конституції України, яка встановила ще у 1997 р. п'ятирічний строк для запровадження цього суду? Хто має контролювати це питання? І хто має відповідати за таке відверте порушення вимог чинної Конституції держави – відсутність регламентованого у ній інституту правосуддя?), і запровадження системи мирових судів, реального змагального кримінального процесу, реформування міліції (міліція – «озброєний народ» згідно словника іноземних слів. Цікаво чи наша міліція сьогодні теж «озброєний народ», чи спеціалізований орган держави по боротьбі з правопорушеннями?), і реальний розподіл досудового слідства і. т.д. і т.п. Цілком зрозуміло, що противників цим змінам буде чимало: реальність така – ніхто не схоче віддавати зі своїх рук реальні важелі впливу. А «дубина» кримінальної відповідальності надзвичайно потужний такий важіль, який – ой як (!) – не хочеться випускати з рук.

Концепція поклала край дискусії «Бути чи не бути кодексу кримінальних проступків?». Рішення прийнято позитивне – БУТИ! При цьому, знову ж-таки, привертає увагу те, що і Президент України, і РНБО висловились за його створення шляхом як передачі до кола майбутніх кримінальних проступків частини діянь, що на сьогодні належать до категорії злочинних, так і за рахунок передачі діянь, які на сьогодні належать до категорії адміністративних проступків, що мають судову юрисдикцію. Такий шлях, з одного боку, буде кроком до зниження рівня кримінальної репресії, а з другого, – буде слугувати розвитку демократичних засад, підвищення рівня відповідальності людей. Наприкінці-кінців ми зможемо створити маленький, але жорсткий кримінальний кодекс. Противників і цьому кроку буде чимало. У нашому суспільстві, на превеликий жаль, продовжує домінувати агравована уява про запобіжний потенціал кримінальної відповідальності. Яскравим прикладом цього є заклики про можливість реанімації у кримінальному законодавстві смертної кари. Не дивно, коли це виходить від «вічно вчорашніх». Але коли з такими ідеями виступають високопосадовці, що відносять себе до демократів...! Слів для коментарів немає!

Концепція містить чимало й інших позитивних напрямків реформування кримінальної юстиції. Однак деякі гострі питання, на жаль, залишилися поза нею. І одне з них, це становище з ізоляторами тимчасового тримання (ІТТ) та становищем з утриманням у них людей. Автор вже висловлював свій погляд на цю проблему [4]. На жаль реакція на цей виступ з боку деяких осіб була, так би мовити, не зовсім адекватною. А гострота питання від цього не зменшилась. Становище у ІТТ (у першу чергу з дотриманням прав людини) не тільки не покращилось, а за деякими даними стало ще гіршим. Слід негайно вирішити питання про передачі цих структурних підрозділів з підпорядкування МВС до Державного департаменту виконання покарань

та запровадження у них цивілізованих правил тримання тимчасово затриманих.

Чудово розумію, що висловлені думки прийдуться не до смаку багатьом. Але вважаю, що сьогодні ми маємо змогу переломити ситуацію з тим, що б, у кінцевому рахунку, стати на цивілізований і ефективний шлях боротьби зі злочинністю.

Література:

1. <http://www.akmf.org/act/print/2478.htm>
2. http://www.ac-rada.gov.ua/achambler/control/uk/publish/printable_a...
3. http://ord-ua.com/categ_1/article_53433.html
4. Фріс П.Л. Кара до покарання // Адвокат. – 2007. – № 10. – С.38–44.

Шапірко П.М., МНЦ ОНЮА

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

В статье проанализирована правоприменительная деятельность как самостоятельный объект уголовно-правовой охраны. Сформулированы предложения по систематизации структуры Особенной части Уголовного кодекса Украины с учётом необходимости перераспределения составов преступлений, посягающих на авторитет органов власти и правосудие.

Enforcement activity as an independent object of criminal law defence is analysed in the article. Suggestions on structure systematization of The Special part of the Criminal code of Ukraine bearing in mind the necessity of redistribution of constitution of a crime, infringing authority of public agency and justice are formulated.

У теорії права достатньо сталим є погляд, відповідно до якого забезпечення законності і правопорядку не може здійснюватися стихійно, а вимагає цілеспрямованого впливу на поведінку суб'єктів права з метою приведення такої поведінки до стандартів, закріплених у нормах права. Фактори позитивного впливу на стан законності і правопорядку представляють собою певну систему, оскільки створюють мережу нерозривно пов'язаних між собою елементів, які мають упорядковану ієрархічну структуру і розвиваються за певними законами суспільного буття [1, 227]. Наведена позиція відомого російського теоретика, на наш погляд, не є бездоганною, оскільки фактори впливу на стан законності і правопорядку хоча і представляють собою систему, однак не можна визнати ієрархічність такої системи, яка в такому випадку орієнтована на існування факторів більш високого та більш низького порядку. Безумовно, ці фактори мають різнорівневий характер, однак рівні впливу визначаються суб'єктивним складом такого впливу, а не змістом впливу, який, у свою чергу, і визначає підпорядкованість ієрархічної побудови досліджуваних факторів.